

OSVOBOZENÍ OD ZLA

Úvahy psychoterapeuta

Albert Görres

Odpověď křesťanství, že lidské bytí je povolání k přátelství, je nesrovnatelně jednoduchá. Křesťanství nabízí prorockou futurologii, princip naděje, který nemá rovnocennou obdobu, který nejen jako třeba marxismus a všechno snění o pokroku zahrnuje lidi, kteří přijdou po nás, nýbrž všechny lidi od prvního dne dějin.

Kdyby člověk mohl citlivě vnímat své vlastní bytí a podstatu, bylo by pro něho radostné poselství jasné a inspirující. Potom by v něm cítil svoji šanci, že může skrze **velké smíření** získat něco tak nesmírně cenného, jako je osvobození z nedůstojného otročení falešnému vědomí, sobectví a nelásce, osvobození ze zajetí ve vězení do sebe uzavřeného a z Boží blízkosti vyloučeného vlastního já.

Překonat zlo minulosti lze jen skrze lítost a odpuštění. Zlo přítomnosti a budoucnosti se překoná, když každý bude – a jen když bude – rád respektovat práva všech. Je jasné, že křesťanství zastává triumfální optimismus potud, že každému věřícímu a modlícímu se jednotlivci, jenž je dobré vůle, zajišťuje, že síla zla v něm nebude s to přemoci ho proti jeho vlastní vůli. Je mu zaručeno, že ho **žádná vnitřní ani vnější moc nemůže přinutit**, aby těžce porušil důležitá práva druhých osob, dokud je zcela při smyslech, tzn. pokud má v moci svůj rozum a svobodu volby. Není mu zaručeno, že se vyhne bezpráví, které vyplývá z omylu a z psychologických omezení lidské svobody volby. Banálně řečeno: Ani nejvelkodušnější zaměření na zásady horského kázání nezaručuje, že člověk zůstane ušetřen usmrcení ze zanedbání v silničním provozu, ani že se mu příležitostně nepodaří nehoráznost nebo že nebude v očích světa člověkem, který mravně selhal.

Přesně tady leží nejdůležitější příspěvek psychoanalýzy pro antropologii. Ukazuje, jak se zdá, že **naše svoboda má svoje meze**, které mohou způsobit, že v základě dobrá vůle zůstane neschopna, protože jí takřikajíc chybějí psychické předpoklady a výkonné orgány, především v oblasti vnímání. Přesvědčení, že můžeme zůstat Božími přáteli i tehdy, když přes veškeré úsilí mravně selháváme, dokáže mnoho lidí dobré vůle uchránit před malomyslností a beznadějí.

Co tedy znamená osvobození od zla, které slibuje evangelium?

Nabízená Boží blízkost a přátelství s sebou přinášejí vnitřní možnost zanechat všech postojů a veškerého jednání, jimiž se dobrovolně ruší spojení s Bohem. Přinášejí světlo a sílu konat v každé době věci nutné k zachování tohoto přátelství. Jsme s to zůstat bez přerušení po celý život ve víře, naději a lásce. Nejsme však radikálně zbaveni sobectví a jiných vadných postojů. Síla žít bez těžkého provinění nebrání, aby se neprojevovaly všechny ony vadné postoje a způsoby jednání, v nichž však není obsažena hluboká a radikální zloba. Boží milost nechrání spolehlivě před každým zlem, chrání však před onou hloubkou a silou zla, kterou teologové nazývají smrtelným hříchem.

Nabízená Boží blízkost zahlazuje veškerou vinu minulosti a umožňuje radikální nový začátek také člověku, který se vlastní vinou lidsky zhroutil, a to i tehdy, když je jeho zruinované bytí psychologicky nenapravitelné.

Nejzřetelněji to lze ukázat na příkladu lidí s náruživou náklonností. Požívání drog je špatná věc, jestliže k němu dochází navzdory přesvědčení, že těžce ohrožuje vlastní zdraví a budoucnost. Zdraví je velký statek, s nímž nelze jakkoli zacházet. Mé tělo nepatří mně, abych ho libovolně používal a abych si jím připravoval rozkoše. Jestliže jsem se však zaviněně nebo nezaviněně dostal do náruživosti nebo náruživého návyku, může se stát, že znovu lehkomyšlně podceňuji svoje možnosti osvobodit se od toho; je ale také možné, že už skutečně žádnou možnost nemám. Potom záleží osvobození v tom, že si zachovám **silu vnitřně nesouhlasit se svým pokračujícím nesvobodným konáním**. Dělam to, čeho nemohu zanechat, co ale také nechci konat. Moje jednání už není přiměřeným výrazem mého vlastního já, které toto počínání spíše trpí než koná. Tuto vnitřní situaci, která se vyskytuje nejen u alkoholiků a lidí závislých na drogách, můžeme často překonat jen tím, že ji vydržíme. Přinejmenším je problémem nás všech až do posledního dechu náruživá forma sebelásky.

Osvobození od zla je to, co Augustin nazývá „posse non peccare“, síla vyvarovat se těžké viny.

Ještě původnější je síla konat vnitřní a vnější díla sloužící lásky s vyhrnutými rukávy, nezávisle na náladách, vrtoších, zábranách a neurózách. Je to obnova duchovní, nepředmětné, a proto často sotva vnímatelné, přitom ale maximálně reálné schopnosti milovat.

Co osvobození od zla **neznamená**? Asi neznamená zbavit se v tomto životě jednou pro vždy veškeré sebelásky, veškeré svévole a vlastního prospěchu. Nestáváme se tím, co pietismus nazývá „naprosto obrácení lidé“. Můžeme se nechat oprostít od hrubých a těžkých projevů sebelásky. Můžeme se spolehnout, že Boží milost od hodiny k hodině umožňuje to, co on od hodiny k hodině od nás žádá ve víře, naději a lásce.

Psychologicko–empirická jevová forma milosti je pro nejbližší krok dostačující šerosvit Ducha a síla pro tento nejbližší krok. Obojí snad může z počátku záležet v pouhé nejasné naději, že život by přece jen nemusel být zcela nesmyslný; v touze, aby se jeho pravda a cíl daly najít. V přesvědčení, že nemůže být nesprávné varovat se bezpráví a každému dát, co mu patří, neschvalovat vlastní vinu a přát si odpuštění. Říká se sice, že cesta do pekel je dlážděna dobrými předsevzetími; ve skutečnosti je to tak, že cesta do nebe se buduje přáními a tužbami.

Obecně lidská zkušenost, že rozhodující **podmínka** zvládnutí zla (motivatio victrix) není prostě hmatatelná, ačkoli je dost často před našima očima a po ruce, se vysvětluje a potvrzuje informací, kterou sice tušíme, kterou však nemůžeme racionálně zvládnout; musíme ji převzít z božského sdělení. Bůh chce být slovy nebo beze slov v modlitbě žádán o světlo a sílu, o illuminatio intellectus a inspiratio voluntatis, o svého Ducha. Nechce být nezvaným hostem a nevítaným přítelem. Jeho láskyhodnost stejně jako láskyhodnost dobra, které chce a kterému žehná, je právě tak samozřejmá jako skrytá. Otvírá se jen naléhavě klepajícimu „pro jeho drzé domáhání se“, jak to šťavnatě přeložil Luther (Lk 11,8).

První nezbytnou podmínkou, chceme-li zvládnout zlo a naučit se milovat, je ochota **poskytnout pomoc** v nouzi. Evangelium na ni ukazuje s takovou přísností, jako jen na několik dalších podmínek. Člověk, který není ochoten pomoci, nemá už od počátku žádnou šanci.

Druhá podmínka není v křesťanském vědomí tak zřetelná. Je vzácným předmětem zkoušky svědomí. Je to však podmínka spásy – a duševního uzdravení – od níž neexistuje dispens. Je rovněž úskalím, na němž ztroskotává vyslyšení mnoha marných modliteb. Je to ochota **prominout** bezpráví, aniž jsme o to byli požádáni.

Každá zášť, která se usídí v srdci, každé neprominutí urážky, každé udržování odporu v sobě, každá dobrovolně uchovávaná špatnost a neláska vylučuje přátelství s Bohem a člověkem. Můžeme nenávidět, rádi bychom nenáviděli – ale nesmíme nenávidět. To je naše šance dobrého a vždycky možného začátku.

Výňatky z knihy (s K. Rahnerem): Das Böse, Herder 1982, s. 145n, 184–187, 193n, 198.